

quam Christum hic pervenisse cognovimus. Circa triginta quippe annos definierunt esse, etiam sæculi hujus doctissimi homines, juventutem: quæ cum fuerit spatio proprio terminata, inde jam hominem in detrimenta vergere gravioris ac senilis ætatis. Et ideo non esse dictum, in mensuram corporis, vel in mensuram staturæ: sed, « In mensuram ætatis plenitudinis Christi. »

~~~~~

CAPUT XVI.

Qualis intelligenda sit sanctorum conformatio ad imaginem Filii Dei.

ILLUD etiam quod ait, « Prædestinatos conformes imaginis Filii Dei¹, » potest et secundum interiorem hominem intelligi. Unde nobis alio loco dicit: « Nolite conformari huic sæculo, sed reformamini in novitate mentis vestræ². » Ubi ergo reformamur, ne conformemur huic sæculo, ibi conformamur Dei Filio. Potest et sic accipi, ut quemadmodum ille nobis mortalitate, ita nos illi efficiamur immortalitate conformes: quod quidem et ad ipsam resurrectionem corporum pertinet. Si autem etiam in his verbis, qua forma resurrecturæ sint corpora sumus admoniti; sicut illa mensura, ita et ista conformatio, non quantitatis intelligenda est, sed ætatis. Resurgent itaque omnes tam magni corpore, quam vel erant, vel futuri erant in juvenili ætate: quamvis nihil oberit, etiamsi erit infantilis vel senilis corporis forma, ubi nec mentis, nec ipsius corporis ulla remanebit infirmitas. Unde etiam si quis in eo corporis modo, in quo defunctus est, resurrecturum

¹ Rom. viii, 29. — ² I. I. xi, 2.

unumquemque contendit, non est cum illo laboriosa contradictione pugnandum.

CAPUT XVII.

An in suo sexu resuscitanda atque mansura sint corpora foeminarum.

NONNULLI, propter hoc quod dictum est: « Donec occurrat ramus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi, et conformes imaginis Filii Dei¹, » nec in sexu foemineo resurrecturas foeminas credunt, sed in virili omnes aiunt: quoniam Deus solum virum fecit ex limo, foeminam ex viro. Sed mihi melius sapere videntur, qui utrumque sexum resurrecturum esse non dubitant. Non enim libido ibi erit, quæ confusionis est causa. Nam prius quam peccassent, nudi erant, et non confundebantur vir et foemina. Corporibus ergo illis vitia detrahentur, natura servabitur. Non est autem vitium sexus foemineus, sed natura: quæ tunc quidem et a concubitu et a partu immunis erit: erunt tamen membra foeminea, non accommodata usui veteri, sed decori novo, quo non alliciatur aspicientis concupiscentia, quæ nulla erit, sed Dei laudeur sapientia atque clementia, qui et quod non erat fecit, et liberavit a corruptione quod fecit. Ut enim in exordio generis humani de latere viri dormientis costa detracta foemina fieret², Christum et Ecclesiam tali facto jam tunc prophetari oportebat. Sopor quippe ille viri, mors erat Christi, cujus exanimis in cruce pendentis latus lancea perforatum est, atque inde sanguis et aqua pro-

¹ Ephes. iv, 13. et Rom. viii, 29. — ² Gen. ii, 21.

fluxit : quæ sacramenta esse novimus, quibus ædificatur Ecclesia ¹. Nam hoc etiam verbo Scriptura usa est, ubi non legitur : « Formavit, aut Finxit, » sed « Ædificavit » eam in mulierem ² : unde et Apostolus ædificationem dicit corporis Christi, quod est Ecclesia ³. Creatura est ergo Dei foemina, sicut vir : sed ut de viro fieret, unitas commendata ; ut autem illo modo fieret, Christus, ut dictum est, et Ecclesia figurata est. Qui ergo utrumque sexum instituit, utrumque restituet. Denique et ipse Jesus interrogatus a Sadducæis, qui negabant resurrectionem, cujus septem fratrum erit uxor, quam singuli habuerunt, dum quisque eorum vellet defuncti semen, sicut lex præceperat, excitare : « Erratis, inquit, nescientes Scripturas, » neque virtutem Dei ⁴. » Et cum locus esset, ut diceret : « De qua enim me interrogatis, vir erit etiam ipsa, non mulier, » non hoc dixit : sed dixit, « In resurrectione enim » neque nubent, neque uxores ducent, sed sunt sicut » Angeli Dei in cælo ⁵. » Æquales utique Angelis immortalitate ac felicitate, non carne : sicut nec resurrectione, qua non indiguerunt Angeli ; quoniam nec mori poterunt. Nuptias ergo Dominus futuras negavit esse in resurrectione, non foeminas : et ibi negavit, ubi talis quæstio vertebatur, ut eam negato sexu muliebri celeriore facilitate dissolveret, si eum ibi prænosceret non futurum : imo etiam futurum esse firmavit dicendo : « Non nubent, » quod ad foeminas pertinet ; « neque uxores ducent, » quod ad viros. Erunt ergo, quæ vel nubere hic solent, vel ducere uxores : sed ibi hoc non facient.

¹ Joan. xix, 34. — ² Gen. ii, 22. — ³ Ephes. iv, 12. — ⁴ Matth. xxii, 19. — ⁵ Ibid. 30.

CAPUT XVIII.

De viro perfecto, id est Christo et corpore ejus, id est Ecclesia, quæ est ipsius plenitudo.

PROINDE quod ait Apostolus, occursuros nos omnes in virum perfectum, totius ipsius circumstantiam lectionis considerare debemus, quæ ita se habet : « Qui descendit, » inquit, ipse est et qui ascendit super omnes cælos, ut » adimpleret omnia. Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, quosdam vero Evangelistas, quosdam autem pastores et doctores, ad consumptionem sanctorum, in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in unitatem fidei, et agnitionem Filii Dei, in virum perfectum, in » mensuram ætatis plenitudinis Christi : ut ultra non simus » parvuli, jactati et circumlati omni vento doctrinæ, in illusionem hominum, in astutia ad machinationem erroris : » veritatem autem facientes in charitate augeamur in illo » per omnia, qui est caput Christus ; ex quo totum corpus » connexum, et compactum per omnem tactum submistrationis, secundum operationem in mensuram uniuscujusque partis, incrementum corporis facit in ædificationem sui, in charitate ¹. » Ecce qui est vir perfectus, caput et corpus, quod constat omnibus membris, quæ suo tempore complebuntur. Quotidie tamen eidem corpori accedunt, dum ædificatur Ecclesia, cui dicitur, « Vos » autem estis corpus Christi, et membra ². » Et alibi : « Pro corpore, inquit, ejus quod est Ecclesia ³. » Itemque

¹ Ephes. iv, 10-16. — ² I Cor. xii, 27. — ³ Coloss. xxiv.

alibi : « Unus panis, unum corpus multi sumus¹. » De cuius corporis ædificatione et hic dictum est, « Ad » consummationem sanctorum, in opus ministerii, in » ædificationem corporis Christi² : » ac deinde subjectum unde nunc agimus, « Donec occurramus omnes in uni- » tatem fidei, et agnitionem Filii Dei, in virum perfectum, » in mensuram ætatis plenitudinis Christi³, » et cætera; donec eadem mensura in quo corpore intelligenda esset, ostenderet, dicens : « Augeamur in illo per omnia, qui est » caput Christus; ex quo totum corpus connexum, et » compactum per omnem tactum subministrationis, se- » cundum operationem in mensuram uniuscujusque par- » tis. » Sicut est ergo mensura uniuscujusque partis; ita totius corporis, quod omnibus suis partibus constat, est utique mensura plenitudinis, de qua dictum est : « In » mensuram ætatis plenitudinis Christi. » Quam plenitudinem etiam illo commemoravit loco, ubi ait de Christo : « Et ipsum dedit caput super omnia Ecclesiæ, quæ est » corpus ejus, plenitudo ejus, qui omnia in omnibus » impletur⁴. » Verum si hoc ad resurrectionis formam, in qua erit unusquisque, referendum esset, quid nos impediret nominato viro intelligere et foeminam, ut virum pro homine positum acciperemus? Sicut in eo quod dictum est, « Beatus vir qui timet Dominum⁵ : » utique ibi sunt et foeminæ, quæ timent Dominum.

¹ 1 Cor. x, 17. — ² Ephes. iv, 12. — ³ Ibid. 13. — ⁴ Il. 1, 22, 23. — ⁵ Psal. cxi.

CAPUT XIX.

Quod omnia corporis vitia, quæ in hac vita humano contraria sunt decori, in resurrectione non sint futura, ubi manente naturali substantia in unam pulchritudinem et qualitas concurret et quantitas.

I. Quid jam respondeam de capillis atque unguibus? Semel quippe intellecto ita nihil perituum esse de corpore, ut deforme nihil sit in corpore, simul intelligitur ea quæ deforme factura fuerant enormitatem, massæ ipsi accessura esse, non locis in quibus membrorum forma turpetur. Velut si de limo vas fieret, quod rursus in eundem limum redactum totum de toto iterum fieret, non esset necesse ut illa pars limi, quæ in ansa fuerat, ad ansam rediret, aut quæ fundum fecerat, ipsa rursus faceret fundum; dum tamen totum reverteretur in totum, id est, totus ille limus in totum vas nulla sui perdita parte remearet. Quapropter si capilli toties tonsi unguesve de- secti ad loca sua deforme redeunt, non redibunt: nec tamen cuique resurgenti peribunt, quia in eandem carnem, ut quemcumque ibi locum corporis teneant, servata partium congruentia, materiæ mutabilitate vertentur. Quamvis quod ait Dominus : « Capillus capitis vestri non » peribit¹, » non de longitudine, sed de numero capillorum dictum multo aptius possit intelligi. Unde et alibi dicit : « Capilli capitis vestri numerati sunt omnes². » Neque hoc ideo dixerim, quod aliquid existimem corpori

¹ Luc. xxi, 18. — ² Il. xii, 7.

cuiquam periturum, quod naturaliter inerat; sed quod deforme natum fuerat, (non utique ob aliud, nisi ut hinc quoque ostenderetur, quam sit pœnalis conditio ista mortalium,) sic esse rediturum, ut servata integritate substantiæ, deformitas pereat. Si enim statuam potest artifex homo, quam propter aliquam causam deformem fecerat, conflare, et pulcherrimam reddere, ita ut nihil inde substantiæ, sed sola deformitas pereat, ac si quid in illa figura priore indecenter extabat, nec parilitate partium congruebat, non de toto, unde fecerat, amputare atque separare, sed ita conspergere universo atque miscere, ut nec foeditatem faciat, nec minuatur quantitatem; quid de omnipotente Artifice sentiendum est? Ergo-ne non poterit quasque deformitates humanorum corporum, non modo usitatas, verumetiam raras atque monstrosas, quæ huic miseræ vitæ congruunt, abhorrent autem ab illa futura felicitate sanctorum, sic auferre ac perdere, ut quascumque earum faciunt, etsi naturalia, tamen indecora excrementa substantiæ corporalis, nulla ejus diminutione tollantur?

II. Ac per hoc non est macris pinguibusve metuendum, ne ibi etiam tales sint, quales si possent, nec hic esse voluissent. Omnis enim corporis pulchritudo est partium congruentia cum quadam coloris suavitate. Ubi autem non est partium congruentia, aut ideo quid offendit, quia pravum est, aut ideo quia parum, aut ideo quia nimium. Proinde nulla erit deformitas, quam facit incongruentia partium, ubi et quæ prava sunt corrigentur; et quod minus est quam decet, unde Creator novit, inde supplebitur; et quod plus est quam decet, materiæ servata integritate, detrahetur. Coloris porro suavitas quanta erit, ubi justii fulgebunt sicut sol in regno Patris sui¹. Quæ claritas

¹ Matth. xiii, 43.

in Christi corpore, cum resurrexit, ab oculis Discipulorum potius abscondita fuisse, quam defuisse credenda est. Non enim eam ferret humanus atque infirmus aspectus, quando ille a suis ita deberet attendi, ut posset agnosci. Quo pertinuit etiam, ut contrectantibus ostenderet suorum vulnerum cicatrices; ut etiam cibum potumque sumeret, non alimentorum indigentia, sed ea qua et hoc poterat potestate. Cum autem aliquid non videtur, quamvis adsit, a quibus alia, quæ pariter adsunt, videntur, sicut illam claritatem dicimus affuisse non visam, a quibus alia videbantur, ἀσπαζία Græce dicitur: quod nostri interpretes Latine dicere non valentes, in libro Geneseos cæcitatem interpretati sunt. Hanc enim passi sunt Sodomitæ, quando quærebant ostium justii viri, nec poterant invenire¹. Quæ si cæcitas fuisset, qua fit ut nihil possit videri, non ostium quo ingrederentur, sed duces itineris a quibus inde abducerentur, inquirerent.

III. Nescio quo autem modo sic afficimur amore Martyrum beatorum, ut velimus in illo regno in eorum corporibus videre vulnerum cicatrices, quæ pro Christi nomine pertulerunt: et fortasse videbimus. Non enim deformitas in eis, sed dignitas erit, et quædam, quamvis in corpore, non corporis, sed virtutis pulchritudo fulgebit. Nec ideo tamen si aliqua Martyribus amputata et ablata sunt membra, sine ipsis membris erunt in resurrectione mortuorum, quibus dictum est: « Capillus capitis vestri » non peribit². Sed si hoc decebit in illo novo sæculo, ut indicia gloriosorum vulnerum in illa immortalis carne cernantur, ubi membra, ut præciderentur, percussa vel secta sunt, ibi cicatrices, sed tamen eisdem membris redditis, non perditis, apparebunt. Quamvis itaque omnia quæ acciderunt corpori vitia, tunc non erunt: non

¹ Gen. xix, 11. — ² Luc. xxi, 18.

sunt tamen deputanda vel appellanda vitia virtutis in-
dicia.

CAPUT XX.

*Quod in resurrectione mortuorum, natura corporum
quibuslibet modis dissipatorum in integrum unde-
cumque revocanda sit.*

I. Absit autem, ut ad resuscitanda corpora vitæque reddenda non possit omnipotentia Creatoris omnia revo- care, quæ vel bestię, vel ignis absumpsit, vel in pulverem cineremve collapsum, vel in humorem solutum, vel in auras est exhalatum. Absit ut sinus ullus secretumque naturæ ita recipiat aliquid subtractum sensibus nostris, ut omnium Creatoris aut lateat cognitionem, aut effugiat potestatem. Deum certe volens, sicut poterat, definire Cicero tantus auctor ipsorum, « Mens quædam, inquit, est soluta et libera, secreta ab omni concretionem mortali, omnia sentiens et movens, ipsaque prædita motu sempiterno¹. Hoc autem reperit in doctrinis magnorum philosophorum. Ut igitur secundum ipsos loquar, quomodo aliquid vel latet omnia sentientem, vel irrevocabiliter fugit omnia moventem?

II. Unde jam etiam quæstio illa solvenda est, quæ difficilior videtur cæteris: ubi quæritur, cum caro mortui hominis etiam alterius fit viventis caro, cui potius eorum in resurrectione reddatur. Si enim quispiam confectus fame atque compulsus vescatur cadaveribus hominum, quod malum aliquoties accidisse, et vetus testatur his-

¹ Cicer. Tuscul. 1.

toria, et nostrorum temporum infelicia experimenta docuerunt; num quisquam veridica ratione contendet totum digestum fuisse per imos meatus, nihil inde in ejus carnem mutatum atque conversum, cum ipsa macies, quæ fuit et non est, satis indicet quæ illis escis detrimenta suppleta sint? Jam itaque aliqua paulo ante præmissi, quæ ad istum quoque nodum solvendum valere debebunt. Quidquid enim carniū exhaustis fames, utique in auras est exhalatum: unde diximus omnipotentem Deum posse revocare, quod fugit. Reddetur ergo caro illa homini, in quo esse caro humana primitus cœpit. Ab illo quippe altero tanquam mutuo sumpta deputanda est: quæ sicut æs alienum, ei redhibenda est, unde sumpta est. Sua vero illi, quem fames exinanierat, ab eo qui potest etiam exhalata revocare reddetur. Quamvis etsi omnibus perisset modis, nec ulla ejus materies in ullis naturæ latebris remansisset, unde vellet, eam repararet Omnipotens. Sed propter sententiam Veritatis, qua dictum est: « Capillus capitis vestri » non peribit;» absurdum est, ut putemus, cum capillus hominis perire non possit, tantas carnes fame depastas atque consumptas perire potuisse.

III. Quibus omnibus pro nostro modulo consideratis atque tractatis, hæc summa conficitur, ut in resurrectione carnis in æternum eas mensuras habeat corporum magnitudo, quas habebat perficiendæ sive perfectæ cujusque indita corpori ratio juventulis, in membrorum quoque omnium modulis congruo decore servato. Quod decus ut servetur, si aliquid demptum fuerit indecenti alicui granditati in parte aliqua constitutæ, quod per totum spargatur, ut neque id pereat, et congruentia partium ubique teneatur, non est absurdum, ut aliquid inde etiam staturæ corporis addi posse credamus; cum omnibus partibus, ut decorem custodiant, id distribuitur, quod si enormiter in

una esset, utique non deceret. Aut si contenditur in ea quemque statura corporis resurrecturum esse, in qua defunctus est, non pugnaciter resistendum est; tantum absit omnis deformitas, omnis infirmitas, omnis tarditas, omnisque corruptio; et si quid aliud illud non decet regnum, in quo resurrectionis et promissionis filii æquales erunt Angelis Dei, si non corpore, non ætate, certe felicitate.

CAPUT XXI.

De novitate corporis spiritualis, in quam Sanctorum caro mutabitur.

RESTITUETUR ergo et quidquid de corporibus vivis, vel post mortem de cadaveribus periit, et simul cum eo quod in sepulcris remansit, in spiritualis corporis novitatem ex animalis corporis vetustate mutatum resurget, incorruptione atque immortalitate vestitum. Sed etsi vel casu aliquo gravi vel inimicorum immanitate totum penitus conteratur in pulverem, atque in auras vel in aquas dispersum quantum fieri potest, nusquam esse sinatur omnino, nullo modo subtrahi poterit omnipotentiae Creatoris, sed capillus in eo capitis non peribit. Erit ergo spiritui subdita caro spiritualis, sed tamen caro, non spiritus: sicut carni subditus fuit spiritus ipse carnalis, sed tamen spiritus, non caro. Cujus rei habemus experimentum in nostrae poenae deformitate. Non enim secundum carnem, sed utique secundum spiritum carnales erant, quibus ait Apostolus: « Non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus¹. » Et homo spiritualis sic in hac vita dicitur, ut

¹ Cor. III, 1.

tamen corpore adhuc carnalis sit, et videat aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suae¹: erit autem etiam corpore spiritualis, cum eadem caro sic resurrexerit, ut fiat quod scriptum est: « Seminatur corpus » animale, resurget corpus spiritale². » Quæ sit autem, et quam magna spiritualis corporis gratia, quoniam nondum venit in experimentum, vereor ne temerarium sit omne, quod de illa profertur, eloquium. Verumtamen quia spei nostræ gaudium propter Dei laudem non est tacendum, et de intimis ardentis sancti amoris medullis dictum est: « Domine, dilexi decorem domus tuæ³; » de donis ejus, quæ in hac ærumnosissima vita bonis malisque largitur, ipso adjuvante, conjiciamus, ut possumus, quantum sit illud, quod nondum experti, utique digne eloqui non valemus. Omitto enim quando fecit hominem rectum; omitto vitam illam duorum conjugum in paradisi fecunditate felicem, quoniam tam brevis fuit, ut ad nascentium sensum nec ipsa pervenerit: in hac quam novimus, in qua adhuc sumus, cujus tentationes, imo quam totam tentationem, quandiu in ea sumus, quantumlibet proficiamus, perpeti non desinimus, quæ sint indicia circa genus humanum bonitatis Dei, quis poterit explicare?

¹ Rom. VII, 23. — ² 1 Cor. XV, 24. — ³ Psal. XXX, 8.

CAPUT XXII.

De miseriis ac malis, quibus humanum genus merito primæ prævaricationis obnoxium est, et a quibus nemo nisi per Christi gratiam liberatur.

I. Nam quod ad primam originem pertinet, omnem mortalium progeniem fuisse damnatam, hæc ipsa vita, si vita dicenda est, tot et tantis malis plena testatur. Quid enim aliud indicat horrenda quædam profunditas ignorantiae, ex qua omnis error existit, qui omnes filios Adam tenebroso quodam sinu suscipit, ut homo ab illo liberari sine labore, dolore, timore non possit? Quid amor ipse tot rerum vanarum atque noxiarum, et ex hoc mordaces curæ, perturbationes, mœrores, formidines, insana gaudia, discordiæ, lites, bella, insidiæ, iracundiæ, inimicitiae, fallacia, adulatio, fraus, furtum, rapina, perfidia, superbia, ambitio, invidentia, homicidia, parricidia, crudelitas, sævitia, nequitia, luxuria, petulantia, impudentia, impudicitia, fornicationes, adulteria, incesta, et contra naturam utriusque sexus tot supra atque immunditiæ, quas turpe est etiam dicere, sacrilegia, hæreses, blasphemiae, perjurya, oppressiones innocentium, calumniæ, circumventiones, prævaricationes, falsa testimonia, iniqua iudicia, violentiæ, latrocinia, et quidquid talium malorum in mentem non venit, et tamen de vita ista hominum non recedit? Verum hæc hominum sunt malorum, ab illa tamen erroris et perversi amoris radice venientia, cum qua omnis filius Adam nascitur. Nam quis ignorat cum quanta ignorantia veritatis, quæ jam in infantibus manifesta est;

et cum quanta abundantia vanæ cupiditatis, quæ in pueris incipit apparere, homo veniat in hanc vitam, ita ut si dimittatur vivere ut velit, et facere quidquid velit, in hæc facinora et flagitia quæ commemoravi, et quæ commemorare non potui, vel cuncta vel multa perveniat?

II. Sed divina gubernatione non omni modo deserente damnatos, et Deo non continente in ira sua miserationes suas, in ipsis sensibus generis humani prohibitio et eruditio contra istas, cum quibus nascimur, tenebras vigilant, et contra hos impetus opponuntur, plenæ tamen etiam ipsæ laborum et dolorum. Quid enim sibi volunt multimodæ formidines, quæ cohibendis parvulorum vanitatibus adhibentur? Quid pædagogi, quid magistri, quid ferulæ, quid lora, quid virgæ, quid disciplina illa qua Scriptura sancta dicit dilecti filii latera esse tundenda¹, ne crescat indomitus, domarique jam durus aut vix possit, aut fortasse nec possit? Quid agitur his pœnis omnibus, nisi ut debelletur imperitia, et prava cupiditas infrenetur, cum quibus malis in hoc sæculum venimus? Quid est enim, quod cum labore meminimus, sine labore obliviscimur; cum labore discimus, sine labore nescimus; cum labore strenui, sine labore inertes sumus? Nonne hinc apparet in quid velut pondere suo proclivis et prona sit vitiosa natura, et quanta ope, ut hinc liberetur, indigeat? Desidia, segnities, pigritia, negligentia, vitia sunt utique quibus labor fugitur, cum labor ipse etiam qui est utilis, pœna sit.

III. Sed præter pueriles pœnas, sine quibus disci non potest quod majores volunt; qui vix aliquid utiliter volunt, quot et quantis pœnis genus agitetur humanum, quæ non ad malitiam nequitiamque iniquorum, sed ad conditionem pertinent miseriamque communem, quis

¹ Eccli. xxx, 12.